

Révész Béla
egyetemi docens

Szegedi Tudományegyetem

A Vladár Gáborral foglalkozó tanulmányok zömmel törvényelőkészítői és jogtudósi kiválóságáról értekeznek. Talán nem felesleges néhány szóban rávilágítani sokoldalú emberi kvalitásaira, érinteni megpróbáltatásokkal teletűzdelt életpályáját is.

Vladár Gábor Bián született 1881-ben. Jogi tanulmányait a budapesti tudományegyetem jogi karán fejezte be 1903-ban. Az első világháborúban négy éven át szolgált, sebüléséért kitüntetésben részesült. A háború után rövid ideig bíróságon dolgozott, majd innen berendelték az Igazságügyminisztériumhoz, ahol 1929-ben már a törvény-előkészítő osztály vezetője lett és az is maradt 15 éven át. 1939-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották, székfoglaló előadásának címe: Tudományos munka-e a jogképzítés? 1942-ben díszdoktorrá avatta a debreceni egyetem. A Corvin Társaság koszorús tagja, az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület elnöke volt. 1944. augusztus 29-től október 16-ig a Lakatos-kormány igazságügyminisztere. 1945 után, immár nyugdíjasként aktív tevékenységet fejtett ki az evangélikus egyházban. 1947 novemberében lett a bányai egyházkerület felügyelője, de 1948 szeptemberében politikai nyomásra már lemondásra kényszerült. Ennek körülményeire Boleratzky Loránd¹ a következőképpen emlékezett vissza: „Az államhatalommal folytatott tárgyalások során Vladár Gábornak jutott az a nem könnyű feladat, hogy az egyház álláspontját írásba foglalja. Amikor Ordass Lajos, és Szabó József püspökökkel együtt Rákosival tárgyaltak, Rákosi kijelentette, hogy »nem ellentámadást, hanem lojális magatartás vár és ilyen irányba történő megnyilatkozást« Rákosi egyúttal követelte, hogy az egyház felsőbb laikus vezetői mondjanak le, mert csak ebben az esetben számíthatnak állami támogatásra.”²

1950-ben az állam megvonta nyugdíját, az erdészetnél kellett fizikai munkát vállalnia. 1951-ben – 78 évesen – családjával együtt kitelepítették Tomorra. Másfél év múlva költözhetett ismét Biára, tíz évig lakott családjával a falutól messze fekvő présházban, a „Kutyahegyen”. Favágás közben egyik szemére megvakult, majd rövidesen másik szeme világát is elveszítette. Ez azonban nem akadályozta meg abban, hogy ’Visszaemlékezéseim’ címmel, megírja félezer oldalas önéletrajzát. 91 éves korában, 1972-ban halt meg.

Talán általában véve is érvényesnek tűnő megállapítás, hogy ha egy történelmi időszak, vagy éppen valamely társadalmi jelenség vizsgálatához fogunk hozzá, hiba lenne

¹ Boleratzky Loránd (1920–) jogi tanulmányait a miskolci evangélikus jogakadémián végezte, majd ugyanitt tanárrá választották. A jogakadémiák megszüntetése után átmenetileg a budapesti egyetem nemzetközi jogi tanszékére kapott beosztást, onnan politikai okokból elbocsátották. Többször fizikai munkát kellett vállalnia és csak 1956 után tudott ügyvédi bejegyzést szerezni. Atyai jóbarátjaként tisztelhette Vladár Gábort. Az Igazságügyi Minisztérium 2015-ben Vladár Gábor-díjat alapított, amelyet első ízben Boleratzky Lorándnak ítéltek oda Vladár Gábor emlékének fáradhatatlan ápolásáért.

² BOLERATZKY 2007, 61, továbbá: VLADÁR 1997, 320.

azt egységes, egynemű rendszernek tekinteni. Természetesen az adott korszak a kijelölt időhatárok között rendelkezhet olyan sajátos vonásokkal, amelyek alapján markánsan megkülönböztethető más korok jellemzőitől. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ezek a speciális vonások automatikusan érvényesek lennének az adott korszak valamennyi rendszerére. Esetünkben a két világháború közötti időszak egészét bármiképpen is írjuk le, nem feltétlenül nyújt adekvát képet a benne működő intézmények, struktúrák, normák, szervezeti kultúrák – esetünkben az Igazságügyminisztérium – milyenségét illetően. Mindez még inkább igaznak tűnik ennek a tárgyi világnak a szubjektumaira, az intézményeket mozgató szereplők cselekvésére, gondolkodására, motivációira, szándékaira, érzéseire. Tagadhatatlan, hogy ez a korszak a fajelvű gondolkodás és politizáció előbb rejtettebb, később egyre nyíltabb vonásaival terhelt. A téma kutatói 1920 és 1942 között 22 zsidótörvényt tartanak számon.³ Ebből a tényből, illetve a korszak egészének sommás megítéléséből indulhatott ki még tizenöt évvel ezelőtt is az Igazságügyi Minisztérium, amikor az akkoriban Boleratzky Loránd által kezdeményezett megemlékezést a következő indokokkal hártotta el: „A javaslattal kapcsolatban utalunk arra, hogy Vladár Gábor olyan időben töltött be igazságügyi beosztást, amikor a vezető munkakörben tevékenykedő államférfi nap mint nap ki volt, ki lehetett téve olyan elhatározásoknak, vélemény-nyilvánításnak, amely a megemlékezés céljával esetleg merőben ellentétes lehet. Álláspontunk szerint az említett kockázat kizárása és a megemlékezésre alkalmasság megállapíthatása indokolná e téren történelmi kutatások megerősítő eredményét, ezek birtokában lehetne megalapozottan állást foglalni a megemlékezés tárgyában.”⁴

A Minisztérium által említett kutatásoknak közjogi vagy jogalkotástani szempontból egyik meglepő eredménye, hogy a ’zsidótörvények’ gyakran nem kerültek be az Igazságügyminisztérium jogalkotási műhelyébe. A kormányzati törvényelőkészítés, de még inkább a rendeletalkotás sokszor elkerülte a Minisztériumot, miközben a társtárca jogszabálytervezetei rendre befutottak. A viszonylagos intézményi autonómiára, a Minisztérium szakmai álláspontjának önállóságára hozható fel a példa, amely során a Vladár Gábor vezette törvényelőkészítő osztály komoly szembenállást fejtett ki a Belügyminisztérium egyik benyújtott rendelettervezetével kapcsolatban. Keresztes-Fischer Ferenc⁵ belügyminiszter átiratában a rendőrhatalom felügyelet szigorítását kívánta elérni annak végrehajtási módját és jogalapját módosítva. A „toloncházi őrizetesek őrzési módjáról készült rendelettervezet tárgyában” készült igazságügyminisztériumi állásfoglalást 1939. január 23-án véglegesítette Vladár Gábor, a törvényelőkészítő ügyosztály vezetőjeként. Fontosabb ellenérvei a következők:

„A jogrendet alapjában rendítené meg, ha közigazgatási hatóság bűncselekménynek pusztán gyanúja alapján vagy enélkül is, egyoldalú jelentésekre támaszkodva, a védekezés és az ellenbizonyítás lehetősége nélkül önkényesen megfoszthatna bárkit – akár életfogytiglan is – szabadságától, vagy ezt a megfosztást éppoly önkényesen szüntethetné meg. Ez az alsófokú hatóságok és közegek tévedéseinek és visszaéléseinek nyitna tág teret, mint azt a külföldi példák bőven igazolják. [...] Különösen alkalmas a büntető bíraskodás tekintélyének aláásására az a gyakorlatban nem ritkán követett módszer, hogy azok kerülnek

³ SZÉKELY 1997, 7–8.

⁴ Az Igazságügyi Minisztérium levele 2000. május 23. In: RÉVÉSZ 2015, 135.

⁵ Keresztes-Fischer Ferenc (1881–1948) 1931-től 1935-ig, majd 1938-tól 1944. március 22-ig volt belügyminiszter.

internálásra, akikkel szemben a kir. ügyészség bizonyítékok, vagy bűncselekmény hiánya miatt megszüntette a nyomozást, vagy elejtette a vádat avagy a bíróság hozott felmentő ítéletet, vagy megszüntető végzést – továbbá azok, akik büntetésüket kitöltötték, vagy dologházból (szigorított dologházból) szabadultak. Ekként a rendőrhatalóság intézkedése tüntetően helyesbíti, kijavítja az igazságügyi hatóság rendelkezését. [...] Végeredményképpen pedig annak a kérdésnek felvetésére vezet: ha pusztá gyanú alapján bárkit minden alakítás nélkül, akár egész életére internálni lehet, mi szükség van egyáltalában büntető bíróságok működésére és szabályozott büntető eljárásra?”⁶

A már-már szabadelvűnek tekinthető igazságügyminisztériumi bírálóat – talán éppen ezért – eredménytelen maradt. A 760/1939. BM. sz. rendelet a tervezet változatlanul hagyása mellett látott napvilágot. A jogrendet veszélyeztető ’hasznossága’ azonban – meglepő módon – a II. világháború után bizonyosodott be. A Rákosi időszak internálási kampányát ugyanis az egyszer már jól bevált Keresztes-Fischer Ferenc-féle rendelet hatályban tartása mellett hajtotta végre az Államvédelmi Hatóság. Az már Vladár Gábor személyes tragédiájának a része, hogy az általa az ’önkéntes szabadságmegfosztás’ lehetősége miatt súlyosan kifogásolt rendeletet tizenkét évvel később a gyakorlatban éppen rá – rá is – alkalmazták, amikor 1951 nyarán családjával együtt internálták.

De álljon itt egy további példa arra, hogy a rendszer, az intézmények és a szereplők inkonzisztens kapcsolatai milyen furcsa helyzeteket képesek produkálni. Bibó István háború előtti tudományos munkásságáról szinte mindent tudunk. Ugyanakkor gyakorlatilag ismeretlen a ’bürokrata’ Bibó alakja, amikor hat éven keresztül az Igazságügyminisztérium alkalmazásában dolgozott, sőt, Vladár Gábor minisztersége idején az Elnöki osztályt is vezette. Ez a Lakatos-kormány⁷ időszaka, amely 1944 augusztus 29-étől az október 15-én bekövetkezett Szálasi-puccsig tartott. Vladár Gábor iratait kutatva azonban az is kiderült, hogy Bibó István szinte kizárólagos referense volt azoknak a jogi szakvéleményeknek, amelyek valamilyen más tárcáktól, vagy éppen zsidó szervezetektől a zsidóságra vonatkozó kérdésként kerültek az Igazságügyminisztériumba. Az eddig fellelhető dokumentumok tanúbizonysága szerint Bibó igyekezett a hatályos jogi normák értelmezésén túl akár a 19. századi liberális szabályozás elveit felhasználni a lehető legkorrektebb megoldás megfogalmazására.⁸ Ahogyan rejtve maradt eddig Bibó minisztériumi munkásságának ezen oldala, úgy azt sem sejtethetjük, itteni tevékenysége miként kapcsolódhatott a négy évvel később megjelent nagy munkája, a „Zsidókérdés Magyarországon 1944 után”.

Alkotáslélektani feladat is lehetne az elmélet és a praxis, a gyakorló jogász és a teoretikus viszonyának a felfejtése. Maga Bibó erre a helyzetre nem is tér ki, viszont elvi jelentőségű a minisztériummal kapcsolatos megállapítása: „A magyar közigazgatásnak, a magyar hivatalnoki karnak nem vitásan volt egy európai fele is, melynek jogtisztelete, szakszerűsége és lelkiismeretessége élesen és világosan különbözött a magyar közigazgatás

⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (MNL OL) K. 578. 122011. 80. cs.

⁷ Lakatos Géza kormánya (1944. augusztus 29. 1944. október 16.): külügyminiszter Hennyey Gusztáv; belügyminiszter Bonczos Miklós; pénzügyminiszter Reményi-Schneller Lajos; vallás- és közoktatásügyi miniszter Rakovszky Iván; igazságügy-miniszter Vladár Gábor; honvédelmi miniszter Csataj Lajos; földművelésügyi miniszter és közellátásügyi tárca nélküli miniszter Jurcsák Béla; kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter Markos Olivér; iparügyi miniszter Gyulay Tibor.

⁸ Ilyen például: Zsidó-keresztény vegyes házasságok áttérésének időpontja. 1944. október 2. MNL OL IM K. 579. Általános iratok 1867–1944. 81. cs. 205.675/1944.

hatalmaskodó, dilettáns, emberi méltóságot nem tisztelő másik felétől. A magyar közigazgatásnak és hivatalnokságnak e jobbik része a zsidótörvények korszakában a zsidótörvények alkalmazását igyekezett a jogrend, a jogbiztonság keretei között tartani, s abban az időben valóban ez volt a legokosabb és leghelyesebb, amit tehetett.”⁹

Kevésbé ismert a Vladár-vezette minisztériumnak az üldözöttek menekítésében játszott szerepe is. Furcsa módon ennek a történetnek dokumentálására nem is Magyarországon került sor. A svéd mentőakciók hallatán automatikusan Raul Wallenberg neve jut az eszünkbe. Ugyanakkor a harmincas évektől kezdve Valdemar Langlet volt a budapesti svéd követség kulturális attaséja, majd 1944-től a Svéd Vöröskereszt főképviselője. Ebben a minőségében – feleségével együtt – oltalomlevelek kiadásával kívántak segíteni a budapesti zsidó lakosokon, eközben kerül kapcsolatba Vladár Gábor miniszterrel is. Hazaérkezése után, 1946-ban azonnal megjelentette visszaemlékezéseit, amelyben ezekről a megbeszélésekről is ír. „Szóvá tették azt a merészségünket, hogy útlevélhez hasonló »oltalomleveleket« adtunk ki, anélkül, hogy erre otthonról felhatalmazást kaptunk volna. Erre a megjegyzésre az volt a válaszom: azért nem kértünk engedélyt, mert jól tudtuk, hogy a válasz elutasító lett volna. De hogy biztosak legyünk dolgunkban, tudni akartuk, mit szólnak mindehhez a magyar hatóságok? Ezt annál is inkább tudni szerettük volna, mert minisztériumi alkalmazottak, katonatisztek és a rendőrség dolgozói is kértek a maguk és családtagjaik részére ilyen igazolványokat. Mind a Lakatos-kormány külügy- mind belügyminiszterétől azt a választ kaptuk, hogy semmi kifogásuk nincs az akció ellen, sőt, kifejezetten örömmel vennék annak folytatását. Biztonság kedvéért személyesen kerestem fel az igazságügy legfőbb képviselőjét, Vladár igazságügy-minisztert. Megmutattam neki a nyomtatványokat, és megkérdeztem, mit szól hozzá. Gondosan megvizsgálta, majd barátságos szavakkal fordult hozzám: Nincs semmi, amit kifogásolnék. Gratulálok a nagyszerű ötlethez és csak biztatni tudom, hogy folytassák. És kérem, engedje meg, hogy egyben felhasználjam az alkalmat arra, hogy kifejezésre juttassam köszönetünket mindazért a segítségért, amit Önöktől, kedves svédektől kap szerencsétlen országunk. Erre akkor is emlékezni fogunk, amikor majd túl leszünk jelenlegi nehézségeinken.”¹⁰

Barkóczi György főkonzul, külügyminisztériumi osztályvezető 1944. október 24-i jelentése is megerősíti a Langlet visszaemlékezéseiben közölt esetet. „A Svéd Vöröskereszt még a Sztójay-kormány alatt főmegbízottat nevezett ki Magyarországra budapesti székhellyel, akinek működését a kormány elismerte azzal, hogy az elé semmilyen korlátokat gördíteni nem óhajt. A Svéd Vöröskereszt viszont ígéretet tett arra, hogy működésében állandóan a Magyar Vöröskereszttel egyetértésben fog eljárni. [...] A Svéd Vöröskereszt fő képviselője Langlet egyetemi lektor és egyszemélyben követségi tisztviselő, tegnap felkeresett és aziránt érdeklődött, hogy a magyar kormány óhajtja-e, hogy működését a fentebb vázolt alapokon folytassa. Az emberbaráti célokra való tekintettel szerény véleményem szerint a Svéd Vöröskeresztet fel kellene kérnünk, hogy működését – magától értetődőleg a Magyar Vöröskereszttel teljes összhangban – továbbra is kifejtse.”¹¹

⁹ BIBÓ 1986, 637.

¹⁰ LANGLET 1946, 78–79. (Harrach Ágnes szíves fordítása). Figyelemre méltó, hogy miközben csak felesége visszaemlékezései jelentek meg magyar nyelven, Langlet könyvét *Reign of Terror: The Budapest Memoirs of Valdemar Langlet* címmel New Yorkban 2013-ban már angol nyelven is kiadták.

¹¹ MNL OL K.71-1944-II/6.

Ugyancsak ismeretlennek tűnik az a fontos dokumentum, amely Bajcsy-Zsilinszky Endréc kiszabadításának részleteiről ad híreket A német megszállást követően több magyar politikust is letartóztatott a német politikai rendőrség.¹² A Lakatos-kormány és a német kormány között – hosszas egyeztetés után – 1944. október 8-án megállapodás jött létre „a német birodalmi kormány szervei által letartóztatott magyar politikai személyiségek visszaadását illetően.” Ennek a megállapodásnak értelmében a német szervek átadják a pestvidéki törvényszék fogházában fél év óta fogvatartott politikai személyiségeket, felsőházi tagokat és képviselőket. Lupkovics György az igazságügyminisztérium nemzetközi jogügyi osztályának vezetője tájékoztatta a kialakult helyzetről miniszterét, Vladár Gábort, a feljegyzés hűen érzékelteti a ’szövetségesek’ között kialakult viszony furcsaságait: „Vladár Gábor igazságügyminiszter úr ő nagyméltósága a mai napon [1944. október 9-én] magához hivatott és közölte velem, hogy a magyar és a német kormány között a csatolt jegyzék alapján, megállapodás jött létre a német birodalmi kormány szervei által letartóztatott magyar politikai személyiségek visszaadását illetően. Ennek a megállapodásnak értelmében a német szervek át fogják adni nekünk a pestvidéki kir. törvényszék fogházában fogvatartott politikai személyiségeket, vagyis felsőházi tagokat és képviselőket (Baranyai Lipót, Laky Dezsőt, Bajcsy-Zsilinszky Endrét, Huszár Aladárt, Makkay Jánost és Nagy Ferencet és esetleg még másokat), másrészt egyes olyan politikai személyiségeket is, akik Németországban Mauthausenban vannak fogva (Csekonits Iván, gróf Apponyi György, Fellner Frigyes, Keresztes-Fischer Ferenc, Keresztes-Fischer Lajos, gróf Sigray Antal, Rassay Károly, Somogyváry Gyula és ifj. Tildy Zoltán internáltakat).

Ő Excellenciája tehát azt az utasítást adta, hogy lépjek érintkezésbe a német követség első tanácsosával: Feine követségi tanácsos úrral, és állapodjunk meg vele arra nézve, hogy kiket fognak átadni és az átadás mikor és hol fog megtörténni. Az átadással egyidejűleg adják át az illető személyekre vonatkozó nyomozati iratokat és közölik a letartóztatás okát. Mi azután az illető személyeket ki fogjuk hallgatni a budapesti kir. ügyészség útján arra nézve, van-e ok arra, hogy a nevezettek ellen bűnvádi eljárás indíttassék s annak keretében esetleg van-e ok a letartóztatásra vagy a rendőri őrizetbehelyezésre, a mentelmi jog épségben tartásával. Akik ellen nincsen ok a bűnvádi eljárásra, azokat azonnal szabadlábra fogjuk helyezni. Esetleg egyeseket saját érdekükben fogunk őrizetben vagy házi őrizetben tartani. Ő nagyméltósága utasításának megfelelően Ruttkay László ítéletáblai bíró úrral együtt megjelentem Feine követségi tanácsos úrnál, akinek az előzményeket előadtam, kérve, hogy az ittlévő letartóztatottakat azonnal adják át, a Mauthausenből érkezőkre nézve pedig közölje, hogy azokat mikor és hol vehetjük át. Feine közölte velünk, hogy a dolog még nincs annyira megérve és előkészítve, hogy az átadás iránt intézkedni lehessen. Nyomatékos kérésemre, hivatkozással arra, hogy az igazságügyminiszter úrtól a leghatározottabb utasításom van, hogy az azonnali átadást eszközöljem ki, a nevezett követségi tanácsos jelenlétünkben telefonon beszélt Veessenmayer követ úrral és e beszélgetés alapján azt közölte velünk, hogy a Németországban lévő letartóztatottak átadása még néhány napot fog igénybe venni, mert ezek még nem érkeztek meg Bécsbe, de közölni fogja velem, hogy mikor és hol fogják ezeket az urakat nekünk átadni. Nyomatékos kérésemre, mikor vehetjük át a pestvidéki fogházban lévőket, azt válaszolta, hogy ebben a tekintetben még a mai nap folyamán telefonon értesíteni fog engemet, mire úgy hivatali, mint a lakásomon

¹² IZSÁK 1994, 246–257.

lévő telefonszámot megadtam, azzal, hogy a nap bármely szakában értesíthet, mert az átvétel iránt mindetíkor rendelkezésére állok. A történetkről az igazságügyminiszter úr ő nagyméltóságának azonnal jelentést tettem, aki erről a miniszterelnök úrnak jelenlétemben távbeszélőn jelentést tett.

Október hó 9-én délután lakásomon felhívott Feine követségi tanácsos és közölte velem, hogy a pestvidéki fogházban fogva lévő hat személyt az este folyamán nekünk át fogják adni. Erre Ruttkay táblabíró úrral azonnal a pestvidéki kir. ügyészség elnökéhez mentünk, közöltük vele a miniszter úr ő nagyméltóságának utasításait azzal, hogy készítse elő a hat politikai személyiségnek átvételét, akiket majd azután a megfelelő további kihallgatás végett a budapesti kir. ügyészséghez kell átkísértetni. Ruttkay táblabíró úrral együtt ezután átmentünk a fogháznak elkülönített részébe, amely kizárólag német felügyelet alatt áll és a szolgálat-vezetőt: Lemke urat felkértük, hogy a hat említett urat nekünk adja át. A nevezett azt válaszolta, hogy az átadásra vonatkozólag semmiféle utasítást nem kapott és ebben a tekintetben csak a Sváb-hegyen lévő intézőszerv és annak vezetője Gotstein úr hivatott intézkedni, azonban az illető ilyenkor este már nem lesz a hivatalban és aligha fogunk tudni vele érintkezésbe lépni. Az elsötétítés kezdetéig, vagyis 1/4 7-ig vártunk, de eredménytelenül, mire eltávoztunk, mert az épületet nem lehet elsötétíteni és így ott tovább hivatalos cselekményt végezni nem volt lehetséges.

Folyó hó 10-én reggel 1/2 9-kor azután már újból a pestvidéki ügyészség elnökénél voltam, aki Vörösházy fogházfelügyelő útján megkérdezte a német fogházat, vajjon az átadásra nem érkezett-e utasítás. Minthogy Lemke urat teljesen részegen az éj folyamán két katona hozta be, azzal Vörösházy beszélni nem tudott, ellenben helyettese azt válaszolta, hogy az átadásra utasításuk nincsen, forduljunk Gotstein úrhoz. Minthogy a nevezett a hivatalában nem volt, lakásán kerestük, mire azt válaszolta nekem, hogy lakásán nem hajlandó erről az ügyről beszélni, hanem 1/2 10-kor hívjuk fel a svábhegyi hivatalában. Közben kerestem Feine követségi tanácsost is, a német követségen, de azt a választ kaptam – huzamosabb várakozás után – hogy a nevezett a követ úrral együtt valahová elment. Erre óvatosságból 3/4 10-ig vártam és ekkor a hivatalában hívtam fel Gotstein urat, aki azt válaszolta kérdésemre, hogy az ügyet teljesen ismeri és értesülése szerint a nevezett urakat tegnap a magyar hatóságoknak már át is adták, s amikor azt válaszoltam, hogy késő estig ott voltam az ügyészség elnökénél és most is ott vagyok és a fogházból úgy a német, mint a magyar őrszemélyzet szerint senkit át nem adtak és a német őrszemélyzet ismételtelen kijelentette, hogy erre nézve utasítást nem kapott, azt válaszolta, hogy majd intézkedni fog és telefonon visszahív engem. Ez 3/4 10-kor volt. 1/2 11-ig vártam és ekkor Vörösházy fogházfelügyelő újból érintkezésbe lépett Lemke úrral, kérdezvén, nem kapott-e az átadásra újabb utasítást, mire az azt közölte, hogy ilyen utasítást nem kapott, határozott kérdésre azt is közölte, hogy vele Gotstein úr mindeztideig sem tegnap, sem ma egyáltalán nem beszélt, sem telefonon, sem másképp. Ilyen körülmények között minden kísérletezés hiábavalónak bizonyult.

A fogházfelügyelő még azt is közölte kérdésemre, hogy ifj. dr. Tildy Zoltán is ott van a fogházban és az sem lehetséges, hogy a hat politikust talán a rendőrségnek adták volna át, mert csak a magyar fogházőr-személyzetten keresztül van a fogházba bejárat és az őrszemélyzet arról feltétlenül tudna, ha magyar rendőri közegek ott jártak volna. Egy félórával később, vagyis 11 órakor a német biztonsági rendőrség egyik tagja Rupke Gotstein úr megbízásából telefonon felhívott és közölte velem, hogy a szóban lévő politikai foglyok

átadására vonatkozó utasítást most küldték el a pestvidéki fogház német vezetőjének. Erre nyomban átmentem a pestvidéki kir. ügyészségre és ott a kir. ügyészség elnökével és Vörösházy fogházfőfelügyelővel együtt átvettük a csatolt jegyzőkönyvben felsorolt személyeket. Huszár Aladár volt OTI elnököt nem adták át.

Mínthogy az átvétel a német birodalmi kormány részéről szabott azzal a feltétellel történt, hogy a nevezettek ellen a magyar kormány meg fogja indítani a bünvádi eljárást, ha arra a magyar büntető jogszabályok értelmében ok van, vagyis az illetőket valamely, a magyar büntető törvényekbe ütköző bűncselekmény nyomatékos gyanúja terheli, vagy ha a német hatóságok közlik a bünvádi eljárásra esetleg okul szolgáló ténykörülmenyeket, a nevezettek a budapesti kir. ügyészségnek lesznek átadva, ahol a nevezettek azonnal kihallgatandók lesznek arra nézve is, hogy saját meggyőződésük szerint milyen okból tartóztatták őket le a német biztonsági szervek. Emellett figyelembe kell venni a nevezetteknek, mint felsőházi tagoknak, illetve országgyűlési képviselőknek mentelmi jogát. Az átvételről jegyzőkönyv készült, amelyet aláírás előtt az Igazságügy-miniszter Úr önagyméltóságának távbeszélőn bementőttem és ő a szöveget helyesnek tartotta.”¹³

A Szálasi-kormány megalakulásával a Lakatos-kormány, illetve Vladár Gábor igazságügyminiszter megbízatása is megszűnt. A háborút követően Ries István igazságügyminiszter 1945 augusztusában az igazoló eljárások során nyugdíjra jogosultságának megállapításakor a következő jelentést állította össze Vladár Gáborról: „Dr. Vladár Gábor hivatali jogelődömet magyar igazságügyminiszterre az 1944. évi augusztus hó 29. napján neveztek ki. Ugyanaznap esküt tett és állását elfoglalta. Kinevezése tehát beleesik a felülvizsgálatra kijelölt időszakba.¹⁴ Ezzel kapcsolatban megjegyzem, hogy a vezetésem alatt álló igazságügyminisztériumban szerzett hivatalos tudomásom szerint dr. Vladár Gábor, akit az 1910. évi december 31. napján rendelték be az igazságügyminisztériumba törvényszéki jegyzői minőségben és aki ott megszakítás nélkül, igazságügyminiszterre történt kinevezése előtt kúriai tanácselnöki minőségben, tehát 34 éven keresztül szolgált és 14 éven keresztül az igazságügyminisztérium egyik legfontosabb ügyosztályának – a törvényelőkészítő ügyosztályának – volt kiváló vezetője, hosszú közhivatali szolgálata idején mindenkor a legnagyobb szaktudásról, fáradhatatlan munkásságról és ernyedhetetlen szorgalomról tett tanúságot. Igazságügyminiszterre történt kinevezése nem politikai érdekem jutalmazásaképpen, hanem hosszú és kimagasló közszolgálati múltja betetőzésekképpen, megérdemelten történt.”¹⁵

Ries István igazságügyminiszter nevéhez fűződik az a megbízás is, amelyet 1946 szeptemberében a minisztérium 1848-tól kezdődő történetének a megírására adott át a pesti jogi kar Közigazgatástudományi Intézete vezetőjének, Mártonffy Károlynak a két év múlva bekövetkezendő centenáriumi méltó megünneplése érdekében. A munka nagyságát felbecsülő első jelentés azonnal a szoros határidő miatt panaszkodott: „A munkák befejezésére előirányzott terminus elhalasztását az a körülmény is indokoltta tette, hogy az időközben végzett kutatások nyomán szerzett tapasztalataink szerint a szóban forgó anyag

¹³ MNL OL K. 578. 14271.87. cs.

¹⁴ A közalkalmazás körében történt egyes kinevezések, előléptetések és áthelyezések hatályalanításáról szóló 1.160/1945. M.E. sz. rendelet 1. §-ának (2) bekezdése értelmében a közszolgálat körében az 1944. évi március 18. napja és az 1944. október hó 15. napja között történt kinevezéseket, előléptetéseket és áthelyezéseket hivatalból felül kellett vizsgálni.

¹⁵ MNL OL XIX-E-1-b. 1945. 1. d. 7358/1945.

sokkal nagyobb és értékesebb, mint az előre látható lett volna.” Másrészt a „vonatkozó levéltári anyag eddig kiértékelve és közzétéve, de még feltárva sem lett”. A tiszteletre méltó vállalkozás 1948-ban először megtorpant, majd végleg leállt és az újraindulása azóta is várat magára. De mindennek témánk szempontjából Vladár Gábornak egy 1952. februári levele miatt van fontossága. Kitelepítésük első évében írja ugyanis Boleratzky Lorándnak a következő fájdalmas sorokat: „Különösen fájjalom a hivatali működéssel kapcsolatos levelezésem elvesztését, ami az alagsori szobában volt elhelyezve s mintegy 1000-1500 kötetnyi könyvvel, füzettel, folyóirattal együtt előttem ismeretlen sorsra jutott. Kedvenc tervem volt, hogy nyugdíjas időm békéjében megírom a minisztérium történetét 1848-tól kezdve, amiből az utolsó 34 évet, tehát a száz évek mintegy harmadrészét közvetlen élményként éltem át. A tervezett munka egyúttal alkalmat szolgáltatott volna a száz év magyar jogéletének a tárgyalására jogpolitikai, jogtudományi és törvénykezési szempontokból egyaránt. Olyanféle mű volt a szemem előtt, mint amilyenben Eckhardt Ferenc a Pázmány egyetem jubileuma alkalmából megírta a jogi kar történetét.¹⁶ Pompás munka, ha még nem ismernéd, olvasd el. Ugyanilyen természetű kitűnő munka Pauler Tivadar könyve is: Adalékok a magyar jogtudomány fejlődéséből¹⁷ – ezt is figyelmedbe ajánlom. Az események alakulása természetesen keresztül húzta terveimet.”¹⁸ Azzal, hogy Vladár Gábor terveit az események egész életén át újból és újból keresztülhúzták, élete alkonyán írt visszaemlékezéseiben is számot vetett. „Az idők mozgalmasságának a jele, hogy többször kellett újra kezdeni életünket. Az ostrom után az 1945. évben a szó szoros értelmében újra kellett építenünk a romokból nemcsak otthonunkat, családi tűzhelyünket, hanem a gyökeresen megváltozott körülmények között is lehetséges létezését. Alighogy ebbe beleéltük magunkat, az 1951. évben megint új életet kellett kezdenünk új tartalommal vagy helyesebben tartalom nélkül új életformában a tomori száműzetésben, s az 1953. évben megint új életet kezdtünk, most már harmadszor a kutyahegyi présházban. Minden új életkezdés természetesen sok gonddal, munkával, küzdelemmel megy végbe [...]”¹⁹

Vladár Gábor sorsa, szerepei, nézetei, életének történeti háttere az újabb és újabb források segítségével megannyi feltáratlan kutatási irányt jelölnek ki. Joggal állapítja meg Mirák Katalin, hogy az igazi munka még csak most kezdődik meg: „Önéletrajzán tájékozódva és a napjainkban sorra előkerülő – minisztériumi, politikai rendőrségi, egyházkormányzati – dokumentumok alapján jó esélyünk van egy, a pártállami időszakbelihez képest teljesebb és valóságosabb Vladár-kép kialakítására.”²⁰

¹⁶ ECKHART 1936.

¹⁷ PAULER 1878.

¹⁸ A levél kelte: Tomor 1952. február 25. In: Révész 2015, 57–59.

¹⁹ VLADÁR 1997, 384.

²⁰ MIRÁK 2016, 28.